

dopisovateľ — je historické právo: taká kytajská hraničná hradba,¹² pre ktorú Vás ani vidieť nemôžeme. Vôbec historické právo a autonómia krajín: národy slovanské v Austrii, čo by priam boli aj jedného a tohože kmena, na večné veky rozhraničuje, a odsudzuje ich k cudzinstvu jedného naproti druhému.

Na nešťastie Austrie, za smerodajné považovala ona, od istého času zásady, ktoré duch sveta už dávno odsúdil, a ktoré práve preto v sebe nosili istý úpadok. Preto sa na nej splnila tá v dejinách sveta neslýchaná udalosť, že v niekoľkých dňoch po slávnom víťazstve pri Custoze odstúpila Benátky,¹³ za ktorých udržanie boj viedla na život a smrť. Možno, že poblúdilosť jej štátnikov je tak veľká a jej nešťastie tak osudné, že životadajná organická myšlienka nepríde k uznaniu a neprenikne v živototvorný účinok; — v tej prípadnosti z experimentov, v ktorých sa od 1848. roku vždy v kratších odsekoch kolotáme, nevybŕdne a na tú smutnú prípadnosť buď nám všetkým Pán Boh milostivý.

Ale verím v budúcnosť, a to lepšiu budúcnosť, a preto volám z hlbín srdca svojho: Veni creator spiritus.

125

Článok Štefana M. Daxnera „Štátoprávne otázky“.

Uverejnili PbV, roč. VI, č. 77. Budín 25. septembra 1866.

Autor sa zaoberá rokovaniami, ktoré rakúsky minister vnútra gróf R. Belcredi viedol po prusko-rakúskej vojne s predstaviteľmi maďarských vládúcich tried o možnostiach rakúsko-maďarského vyrovnania, ktoré považoval za nevyhnutné, pričom upozorňuje na dôležitosť dbať na záujmy nemaďarských národností.

Konečne prišli sme k istote strany tých mnohých vyjednávani gr. Belcrediho¹ s maďarskými stránkami. Alebo lepšie povedano: s jednou maďarskou stránkou, ktorú svet zná pod menom Deákovej.

A facit² týchto vyjednávani je, že zostali bez všetkého výsledku.

Tak hovoria najnovšie zprávy. Ja nesúhlasím so zpravami týmito a tvrdím, že podobné vyjednávania nikdy nemôžu zostať bez výsledku.

A aj teraz nezostali bez neho.

To je pravda, že pomocou týchto vyjednávani neuskutočnili sa, ba ani o stéblo nepokročili zámery vlády, lebo našli tuhý odpor na stránke zástupcov horevyššie menovanej stránky maďarskej; a pravda je ďalej aj to, že zámery stránky Deákovej potkali sa s odporom na strane vlády a odpor ten postavil veľkú prekážku ich uskutočneniu. Hovoria, že „na teraz“, na áno, keď ale na „teraz“, ľahko že i na „potom“.

¹² Veľký čínsky múr.

¹³ Rakúsko, ktoré vyhralo vojnu s Talianskom, muselo mu odstúpiť Benátsko.

¹ Rakúsky štátnik (1823—1902), ktorý bol roku 1864 českým miestodržiteľom a potom rakúskym štátnym ministrom.

² Znamená podstatu.

Ale za to tie vyjednávania mali predsa nejaký výsledok.

Stránka Deákova presvedčila sa, že veru tá cesta,³ ktorá by viesť mala k oživotvorení jej zámerov, nie je tak ľahká, jakoby sa dalo myslieť, ale že veru na nej nachodí sa mnoho, nesmierne mnoho prekážok, ktoré len tak ako obyčajne veľkopánskym ignorovaním alebo mrdnutím pleca odstrániť nelžá. A tu hovorím len o prekážkach zo strany vlády; o tých iných prekážkach, ktoré zámerom deákovskej stránky v cestu postavili by uhorské nemaďarské národy, ba samé maďarské, ale nie deákovské politické stránky, o tých teraz ani nespomínam; a možno je ešte aj to, že ver už aj tie, von z hraníc Uhorska bývajúce, ale väčšina rakúskych národov tvoriace národy postavali by sa o nejaký odporčok, na ktorom ľahko potknúť by sa mohla tá na uhorskom sneme väčšinu tvoriaca stránka deákovská; a to známe, že potkýnanie veľmi prekáža v pokroku.

Ale mne sa zdá, že aj vláda presvedčila sa pri tých mnohých a dôkladných vyjednávaniach, že veru transakcie s jednou stránkou, a čo by to hneď deákovská bola, nespasi Rakúsko, ba neuspokojí ani len Uhorsko, a možno, že naučila sa aj, že v Uhorsku okrem tých známych maďarských stránok jestvujú aj iné, ktoré trebárs aj nerobia taký krik a lom, a na svoju škodu, to uznať treba, netisnú sa vždy a všade do popredia, predsa jestvujú a ľahko mať môžu aj rozhodný hlas; že tedy aj tieto stránky len tak cez plece ignorovať nemožno.⁴

A obapolné toto pri tých vyjednávaniach nadobudnuté presvedčenie a poučenie len každý uzná, že je a síce významný výsledok tých vyjednaní.

Preto ja tvrdím, že tie vyjednávania neboli bez výsledku.

Jako zmýšľa sa o celej záležitosti v rozličných táboroch, o tom svedectvo podávajú hlasy ozvavšie sa v rôznych časopisoch, ktoré čtený čitateľ nájde v rubrike domácich správ tohoto čísla.⁵

Že ale pri tých vyjednávaniach postavenie gr. Belcrediho o mnoho ťažšie bolo, nežli tých náčelníkov maďarských, je istá vec. Lebo títo poslední starali sa a obzerali jedine na svoju stránku, a čo tá k tomu povie. Vláda ale mala a musela mať na mysli zodpovednosť oproti korune aj oproti ostatným národom rakúskym. Nuž a kto porovná túto zodpovednosť s tamtou, ľahko príde k presvedčeniu, že veru len pravdu povedal som hovoriac, že postavenie gr. Belcrediho o mnoho ťažšie bolo, nežli náčelníkov maďarských.

Či ale tým, že nezdarili sa tieto vyjednávania, je už aj rozhodnuto, že nevydarí sa ani usporiadanie vnútorných pomerov rakúskych? To je otázka, ktorá teraz vystupuje.

Ja som veľmi náchylný záporne ju zodpovedať.

A síce preto, lebo presvedčený som úplne o tom, že trebárs by aj vydarili sa boli vyjednávania často spomínané, dľa môjho presvedčenia tým nebolo by nič získano bývalo. V ústavných štátoch rozhoduje väčšina. Či ale tá stránka deákovská zastupuje väčšinu v dŕžave? na to každý odpovie: nie! Ba sú mnohí, ktorí tvrdia, že ani len väčšinu Uhorska, trebárs je na sneme v majorite; a predpovedajú, že v sneme zasadnúť majúcom na novo už druhá stránka tvoriť bude väčšinu; nuž a akoby ešte vyzeralo pri zvolaní nového snemu, o tom teraz ani slova.

³ Nastolená bola známym veľkonočným článkom Fr. Deáka roku 1865 a znamenala v podstate návrat k obnoveniu platnosti tzv. marcových zákonov z roku 1848, ale v ďalších svojich dôsledkoch začiatok zrady maďarských vládnúcich tried na odkaze revolučného roku 1848.

⁴ Myslí sa tu na národnosti.

⁵ To je ročník VI, č. 77.

Z tohoto tedy nasleduje, že keďby aj vydarili sa boli vyjednávania gr. Belcrediho s deákisti, neboli by tým ešte vyrovnané vnútorné spory. Vyrovnanie ale s nimi len tak bolo možné, jestli i vláda osvojí si náhľady deákistov. To nestalo sa, lebo vláda, povedomá svojej zodpovednosti na hor i na dol, nemohla, ba nescela si osvojiť tie náhľady.

Uznávajú sa tu i tam *spoločné záležitosti*, a tieto sú kardinálnou otázkou teraz. Z tejto strany uznávajú sa na toľko, že z tamtej strany na to pristať nemôžu.

Súkromné vyjednávania zostali márne, nasledovať majú rokovania snemové, a ja verím, že tieto skôr povedú k cieľu.

Ani mi nenapadne pochybovať o tom, že by sa snáď mohol stať zázrak a div, jakoby asnaď uhorský snem dokázal viac vzájomnosti pri otázke spoločných záležitostí, nežli dosiaľ. To som úplne presvedčený, že návrh pätnásťčlenového pododboru,⁶ jestli ho len nezúži ešte, snem ani len na vlas nezmení. Ale verím, že ostatné krajinské snemy, alebo zastupiteľstvá na základe tej „volnej dráhy“ zvolané a skutočné zmýšľanie národov rakúskych zastupujúce, nebudú, bo vo vlastnom záujme nescmú a nemôžu súhlasiť s návrhom maďarským; a tu dostane vláda podporu.

Či pri takomto stave vecí vláda povolí väčšine uhorského snemu, alebo, jako píše dopisovateľ P. Ll.,⁷ odvolá sa na voličov v krajine, je otázka, na ktorú bude dosť času potom odpovedať, až jedno lebo druhé neodbytným bude; lebo stalo-li by sa to prvé, a doterajšie postupovanie vlády nie veľmi svedčí o povolnosti jej k zámerom deákistov, tak vláda prišla by do odporu so svojimi dosavadnými snahami a spolu do odporu s ostatnými národmi, a tým, aspoň mne sa tak vidí, to riešenie vnútorných pomerov nie veľmi zblížilo by sa ku koncu. — Jestli ale odvolá sa na voličov, výsledok tejto apelácie vo veľkej miere od nej závisieť bude. Teraz za dobré uznala mať v krajinskom sneme len maďarské zastupiteľstvo, a má ho, z doterajšieho i potomného pojednávania tohoto zastupiteľstva presvedčí sa, pevne verím o tom, čo očakávať má od neho. A presvedčí sa, jak výdatné ovocie donáša uskutočnenie zásady „minden áron buktatni“;⁸ uvidí a obdivovať bude mocť ovocia tých „ellensúlyov“,⁹ ktoré za dobré uznala postaviť všade na utlmenie a utlačenie povedomia národného u národov nemaďarských. A keď i napotom zostane pri predošlej svojej politike, bude mať novú príležitosť tešiť sa z podobného ovocia, lebo už písmo sväté hovorí; že kto ako rozsieva, tak bude aj žať!

Keď nemaďarské národy na základe toľkoráz uznanej, ale v uskutočnení a uživo-tvorení vždy prekrížovanej rovnoprávnosti národnej sa vyvinú a voľnejšie dýchať budú, potom oni postarajú sa o to, aby ani oni nechybovali v zastupiteľstve krajinskom. Potom vláda bude mať prácu vyjednávania nielen s jednou stránkou, trebárs náhodne predstavujúcou väčšinu snemu, ale so všetkými národmi Uhorska. A moje presvedčenie je, že potom aj umenšia sa tie odpory pochodiace teraz s meravosti.

Vláda prejala iniciatívu, uvidíme, ako pokračovať bude; čas ale by bol už, a to zvrchovaný, aby ráz tie naše vnútorné pomery upravené boli.

Požadujú to všetky odvetvia národného, politického, štátneho, hospodárskeho atď., atď. života.

⁶ Tento výbor bol zvolený zo širšieho 67-členného výboru, ktorý mal pripraviť podklady pre rakúsko-maďarské vyrovnanie.

⁷ Pester Lloyd, nemecký denník, vychádzajúci v Pešti, ktorého prostredníctvom usilovali sa predstavitelia maďarských vládnúcich tried hovoriť k Viedni.

⁸ Totiž za každú cenu poraziť.

⁹ Protiváha.

Pri všetkom ale to jedno isté je, že bez opravdivého a úprimného uskutočnenia rovnoprávnosti národnej niet výhľadu na trváce a blaho nesúce usporiadanie vnútorných pomerov.

Vyslovil som tu moje presvedčenie; kto neverí, ten presvedčí sa v budúcnosti, že je veru základné. Ja by som ale nedbal, a aj stav dŕžavy našej to požaduje, aby bez všetkých ďalších experimentácií prišlo sa k veci spôsobom, ktorý jedine zabezpečuje výhľad na pevné a stále zriadenie dŕžavy.

126

Clánok Štefana M. Daxnera „Pred snemom“.

Uverejnili PôV, roč. VI, č. 93. Budín 20. novembra 1866.

Po retrospektíve na rokovania roku 1861 uvažuje autor o stanovisku jednotlivých politických strán v Uhorsku v súvislosti s vyhlídkami na úspešný priebeh rokovaní o rakúsko-maďarskom vyrovnaní po obnovení činnosti uhorského snemu. Pripomína, že za prípadný nezdar bude možno viniť nemaďarské národnosti, ktoré boli vytvorené z rokovaní.

Keď tieto riadky čítať budú na Slovensku, uhorsko-krajinský snem bude už zhromaždený v Pešti; zvolaný súc na deň 19. t. m. ku ďalším ústavným prácam.

Trebárs tedy nie je už ďaleká doba do tedy, kým tento snem skutkom dokáže, či želané vyrovnanie štátoprávnych, od dávneho času ku velikej škode tak našej vlasti uhorskej a ju obývajúcich národov, ako aj celej dŕžavy, a hlavne ku velikej škode ústavného života závislých štátoprávnych pomerov uskutoční sa, alebo zase sám Pán Boh zná, na kedy odročené bude; predsa za potrebné držím pred samým zhromaždením tohoto tak vážneho snemu niekoľko slov prehovoriť o stave a rozporení vecí, jako oni zjavujú sa duchu môjmu.

Onedlho bude tomu rok, že snem zvolaný bol k tomu istému dieľu, ku ktorému teraz zase prichytiť sa má, a za celý ten dlhý rok, vzdor mnohým rokovaniam a vyjednávaniam, vzdor veľkým nádejám a sľubom, nielenže nepozorujeme ani najmenšieho kroku napred k docieleniu vyrovnania, ba práve jestli z časopiseckých hlasov zatváraj voľno na pravdivý stav situácie, utajit sa nedajú mnohé zjavy, ktoré dokazujú oddaľovanie sa od vytknutého cieľu.

I 1860 roku všeobecné rozjarenie zaujalo mysle obyvateľstva uhorského a koryfeovia vývodivší, veriac v bezodkladné uskutočnenie želaní svojich, vidiac navracat sa priaznivé a mnohé výhody im a ich zámerom poskytovavšie doby z nechválne pamätných rokov 1848—1849, zabúdali na všetku slušnosť, opatrnosť, ba aj na spravodlnosť, násilne zrúcali všetky tehdy panovavšie pomery, na ich miesto zavedúc samý nerád a zmätok, priaznivý len tým, ktorí radi lovievajú v kalných vodách, a tých je v Uhorsku nie malý počet, záhubný ale tak všeobecnosti a celku, ako aj čiastkam tohoto.

A výsledok tohoto pokračovania bol ten, ktorý vystať nemohol, jestli nemali sa rozorvať a roztrhať všetky zväzky a nastúpiť rozpadnutie, zavedenie všetkému ústavnému životu i ústavnej slobode koniec urobivšieho výnimočného stavu, ktorý výnimoč-